

Centrale spørgsmål i den pædagogiske debat

Üzeyir Tireli & Jens Christian Jacobsen: Kritisk pædagogik for pædagoger. Social retfærdighed for børn og unge

Akademisk Forlag, 2019

184 sider, 249,95 kr.

Carsten Fogh Nielsen

Kritisk pædagogik for pædagoger er velkommen og tiltrængt saltvandsindsprøjtning til den danske pædagogiske debat. Bogens overordnede tese er, at pædagoger har en (pædagogisk? politisk? etisk?) forpligtelse på at arbejde på at forandre samfundet, bekæmpe social ulighed og styrke børns og unges frihed og selvbestemmelse, og at denne forpligtelse har direkte konsekvenser for det pædagogiske arbejde.

Bogens forfattere, Üzeyir Tireli & Jens Christian Jacobsen, har derfor på flere måder et klart normativt sigte med bogen. Dels plæderer de for, at pædagoger i de danske daginstitutioner bør engagere sig aktivt, ja ligefrem aktivistisk, i arbejdet med at forbedre verden. Dels ønsker de at give pædagoger teoretiske redskaber til at afdække og blive opmærksom på social uretfærdighed og strukturelle former for ulighed. Dels argumenterer de for, at et vigtigt aspekt ved det pædagogiske arbejde består i at vække børns og unges forståelse af og engagement i kampen mod social uretfærdighed.

Bogen skriver sig dermed direkte ind i et af pædagogikkens mest grundlæggende og konfliktfyldte diskussioner. De fleste pædagogiske fagpersoner er enige om, at et af pædagogikkens væsentligste formål er at danne og uddanne børn og unge til myndige, selvstændige og kritisk engagerede individer. Hvordan man mere konkret gør dette, og hvad der helt præcist vil sige at være et myndigt, selvstændigt og kritisk engageret individ er der imidlertid ikke nogen større enighed om.

Problemet er, at opgaven med at danne børn og unge til kritisk selvstændighed uundgåeligt tvinger pædagoger, lærere og andre med ansvar for opdragelse og uddannelse til at træffe normative, og dermed kontroversielle, valg. På den ene side skal børn lære at agere ansvarligt og kompetent indenfor samfundets

rammer. På den anden side skal de også lære at vurdere og om nødvendigt kritisere givne værdier og normer. Hvordan vægtes disse to opgaver i forhold til hinanden? Uanset hvor pædagogen vælger at lægge snittet vil der være andre – politikere, forældre, kollegaer – som er uenige. Pædagogen har derfor brug for at kunne begrunde og forklare sit valg.

Et andet problem er, at det forekommer vanskeligt, måske umuligt, at danne børn og unge til at blive myndige, kritiske individer, uden at inddrage dem i substantielle diskussioner af etiske, politiske og religiøse synspunkter. Men kan man gøre dette uden at diskussionen på forhånd er forudindtaget til fordel for bestemte positioner og synspunkter? Er der visse synspunkter, fx dybt racistiske, kvindehadiske og intolerante holdninger, som man simpelthen bør undgå at præsentere børnene for? Og omvendt: Er der bestemte synspunkter - respekt for demokratiet fx, og tanken om menneskers grundlæggende ligeværd - som ikke er til debat, men tværtimod udgør grundlaget for enhver diskussion, og som vi derfor skal søge at indpode i alle børn og unge?

I lande præget af store sociale, kulturelle og historiske forskelle og uligheder, fx USA, står disse spørgsmål centralt i den pædagogiske debat. Dette er ikke tilfældet i Danmark, hvor diskussionen af disse normative grundspørgsmål ikke fylder meget i den pædagogiske faglitteratur. De sidste mange år har fokus i den danske pædagogiske debat mere været på ”instrumentelle” spørgsmål om, hvordan man på den bedst mulige realiserer bestemte lærings- eller udviklingsmål. Diskussionen om hvordan man i den pædagogiske praksis kan og bør håndtere kritisk-normative spørgsmål har derimod været noget sparsom. Det er her Kritisk pædagogik for pædagoger for alvor har noget at byde på.

Bogen består af to dele. Første del er en overordnet indføring i kritisk pædagogik. Kapitel 1 præsenterer Paulo Freire og Henry Girouxs forståelse af pædagogik som en grundlæggende normativ praksis, hvis formål er at ændre samfundet og frisætte individer fra illegitime former for undertrykkelse. På den baggrund præsenterer kapitel 2 Tireloi og Jacobsens en kritisk analysemodel, der søger at operationalisere den kritiske pædagogik på en måde, der gør den praktisk og pædagogisk anvendelig i den pædagogiske praksis.

Bogens anden del bringer den kritiske analysemodel i anvendelse på en række konkrete problemstillinger: Kulturmøder (kap. 3), byrummet (kap. 4-5), de nye sociale og digitale medier (kap. 6), skolificeringen af det pædagogiske arbejde i danske dagtilbud (kap. 7) og klima- og bæredygtighedsproblematikken (kap. 8). Kapitlerne er alle bygget over nogenlunde den samme skabelon. Først en overordnet præsentation af problemstillingen. Derefter en konkret case, der sætter fokus på et eller flere aspekter ved problemet. Dernæst analyseres casen ved hjælp af forfatterens kritiske analysemodel og forskellige pædagogiske handlemuligheder skitseres. Kapitlerne afsluttes med en vignette, der præsenterer et konkret pædagogisk take på de diskussioner, som de forskellige cases rejser.

Bogen er generelt velskrevet og let at følge. Man er ikke i tvivl om forfatterens pointer og holdninger, og præsentationen af deres analysemodel er klar og forståelig. De udvalgte problemstillinger og cases er velvalgte og vigtige, og fungerer godt både som konkret eksemplificering af de indledende kapitlers noget overordnede introduktion af kritisk pædagogik og som udgangspunkt for selvstændige diskussioner. Kombineret med det indlysende behov for en dansk udgivelse, der systematisk og eksplicit diskuterer problemerne med at danne og uddanne børn og unge til kritisk, selvstændig stillingtagen, er der altså god grund til at købe og læse bogen.

Desværre har *Kritisk pædagogik for pædagoger* en del svagheder, som svækker det ellers positive indtryk. For det første er den noget skematiske opbygning af kapitlerne i bogens anden del lettere trættende. I hvert eneste af disse kapitler møder man således den overordnede figur, der sammenfatter forfatterens analysemodel. Når man for femte eller sjette gang ser den præcis og ordret identiske figur gengivet i teksten begynder man at miste tålmodigheden. Gentagelser er et virkningsfuldt pædagogisk værktøj, men det kan overdrives.

For det andet forholder forfatterne sig overraskende ukritisk overfor en række af de begreber og idealer, de analyserer. Deres udgangspunkt er, at undertrykkelse er dårligt og bekæmpes. Dette vil snart sagt alle være enige i. Så snart man søger at konkretisere, hvad undertrykkelse består i, og hvornår nogen er undertrykt, er det derimod langt sværere for folk at blive enige. Det ville have styrket forfatterens tilgang, hvis de mere eksplicit havde anerkendt denne uenighed og i forlængelse deraf havde underkastet deres eget normative udgangspunkt en kritisk analyse.

Mere konkret mangler jeg en diskussion af, hvordan denne uenighed i praksis spiller ind i den pædagogiske praksis, så snart man søger at praktisere kritisk pædagogik. Hvordan skal man som pædagog håndtere, at der ikke er nogen udbredt enighed om, hvordan man mere substantielt skal forstå fx eksklusion, social ulighed og klimapolitik? At forældre, ledere, politikere og andre ofte vil være dybt uenige med den måde, man som pædagog rammesætter og italesætter disse fænomener? Her kunne en lidt mere praktisk orienteret og selvkritisk tilgang have styrket forfatterens projekt.

Med disse forbehold in mente er *Kritisk pædagogik for pædagoger* imidlertid en vigtig og brugbar udgivelse. Bogen løser ikke de grundlæggende problemer med, hvordan man konkret danner og uddanner børn og unge til kritiske, selvstændige, myndige individer. Til gengæld placerer den disse spørgsmål centralt i den pædagogiske debat, hvor de, helt berettiget, hører hjemme.

Carsten Fogh Nielsen, Institut for Kulturvidenskaber, Syddansk Universitet